

وزارت تحصیلات عالی

ریاست پوهنتون طبی کابل

معاونیت علمی

دیارتمنت ثقافت اسلامی

## طبابت از دیدگاه اسلام

برای

صنوف پی سی بی سمستردوم

نگارش: پوهنیار عبدالخالق (مصباح) و استاد سیدآقا (سائنس)

سال: سرطان 1386 هجری شمسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طبابت از دیدگاه اسلام

## فصل اول

### طبابت از دیدگاه اسلام

#### بحث اول: تائید طبابت در اسلام:

از همان جاییکه دین مقدس اسلام یک دین جهان شمول بوده و قواعد آن براساس علم و دانش استوار است، بناءً دین اسلام دربرگیرنده تمام موضوعات و قضایائی است که بنای آن بر اساس علم و دانش باشد، روی همین اصل است که دین مبین اسلام علم را به بخشهای مختلف تقسیم بندی نموده و علم طب را نیز شامل این کتگوری نموده، و اهمیت زیادی برایش قایل شده، حتی آنرا یک بخش مستقل علم دانسته چنانچه از پیغمبر صلی الله علیه وسلم روایت شده که فرموده اند: **( العلم علما، علم الأديان، و علم الأبدان )** یعنی علم بر دین و علم بر دین و علم بر طبابت.

همچنان دین اسلام برای پژوهشگران علم طب چنان اصول و قواعدی را بنا نهاده که با پیروی از آن میتوانند به مدارج عالی طبابت صعود نموده و در جامعه مصدر خدمت قرار گیرند، چنانچه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرموده اند: **( ما أنزل الله من داء إلا أنزل له شفاء )** بخاری.

یعنی الله جل جلاله مرضی را نازل نکرده مگر اینکه دوایش را نیز با او فرستاده است. و نیز فرموده اند: **( لكل داء دواء فإذا أصاب دواء الداء برئ بإذن الله عز وجل )** مسلم. یعنی برای هر مرض دوا است هرگاه دوا بامرض مطابقت نماید مریض صحت یاب میگردد، بخواست خداوند غالب و صاحب عظمت.

همچنین مردم را به دوا و تدوی امر نموده فرموده اند **( یا عباد الله تدأوا )** المسند. یعنی ای بندگان خدا شما خود را تدوی نمایند. و این مستلزم آنست که طب و طبابت امر ضروری و لازمی میباشد زیرا دانشمندان علوم دینی گفته اند: **چیزیکه یک امر واجب بدون انجام امر دیگر تمام نمیشود؛ پس انجام آن نیز واجب است.**

و معلوم است که بجز شخص متخصص کسی دیگر حق معالجه را نداشته و خودسرانه تدوی کرده نمیتواند؛ بناً طوریکه دوا و تدوی در دین مقدس اسلام امر حتمی و لازمی است؛ طب و طبابت نیز امر حتمی و لازمی میباشد زیرا دوا و تدوی بدون طب و طبابت ناممکن است؛ از همین جهت بود که دین مقدس اسلام طبابت را تائید نموده، مسلمانان را به آن امر فرموده و برگرویی از مسلمانان آنرا فرض گردانیده است، همچنان احادیث فوق مزده بسا بزرگ برای پژوهشگران علم طب و مریضان میباشد، زیرا از یک طرف پزشکان را تشویق مینماید که در جستجوی کشف دواها بوده و از جانب دیگر مریضان را روحیه میدهد تا از دوا و تدوی مایوس نشده و جهت تدوی خود اقدام لازم نمایند، اینجاست که افراد جامعه با داشتن روحیه عالی، جسم سالم و تتومند، میتوانند مصدر خدمت واقع شده و رضامندی شفا دهند عالمیان را کسب نماید چنانچه پیامبر گرامی صلی الله علیه وسلم فرموده اند: **( المؤمن من القوى خيرٌ وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف، وفي كل خير )** مسلم. یعنی مسلمان قوی بهتر و محبوبتر است به پیشگاه پروردگار نسبت به مسلمان ضعیف، و در همگی شان خیر

نهفته است. ونیز فرموده اند ( **نعمتان مغبونٌ فیهما کثیرٌ من الناس؛ الصحة والفراغ** ) بخاری. یعنی دونهامت است که بسیاری از مردم از آن به غفلت به سر میبرند، صحتمندی و فراغت. مگر نکته‌ای که از نگاه عقیده قابل تذکر است این میباشد که پزشک و مریض هردو به این یقین باشند که شفا دهنده و ا قعی خداوند جل جلاله بوده، ولی دوا و تدای از جمله اسباب مشروع میباشد چنانچه قرآن کریم از زبان ابراهیم علیه السلام حکایت مینماید: ( **وَإِذَا مَرَضْتَ فَهْيُوشِفِينَ** ) سورة الشعراء آیه (۸۰) یعنی و هنگامیکه مریض شوم پس او مرا شفا میدهد.

### خلاصه بحث اول

دین مبین اسلام به سه دلیل اساسی که عبارت از دلیل عقلی، دلیل نقلی و قاعده فقهی میباشد طبابت را تائید مینماید.

اول دلیل عقلی: دین مقدس اسلام یک دین جهان شمول بوده و قواعد آن بر اساس علم و دانش استوار است، بناءً دین اسلام دربرگیرنده تمام موضوعات و قضایانی است که بنای آن بر اساس علم و دانش باشد، روی این اصل است که دین مبین اسلام علم را به بخشهای مختلف تقسیم بندی نموده و علم طب را نیز شامل این کتگوری نموده و اهمیت زیادی را برایش قایل شده و آنرا یک بخش مستقل علم دانسته.

دوم دلیل نقلی: از پیغمبر صلی الله علیه وسلم روایت شده که فرموده اند: ( **العلم علمان، علم الأبدیان، وعلم الأبدان** ) یعنی علم بر دونوع است علم دین و علم طبابت. ونیز فرموده اند: { **لکل داء دواء فإذا أصاب دواء الداء برء بإذن الله عز وجل** } مسلم. یعنی برای هر مرض دوا است هرگاه دوا طبق مرض صورت گیرد مریض صحت یاب میگردد، بخواست خداوند غالب و صاحب عظمت. بروایت امام مسلم. و همچنین مردم را به دوا و تدای امر نموده فرموده اند (یا عباد الله تداءوا) المسند. یعنی ای بندگان خدا شما خود را تدای نمائید. بروایت مسند امام احمد.

سوم قاعده فقهی: چیزیکه یک امر واجب بدون انجام امر دیگر تمام نمیشود؛ پس انجام آن نیز واجب است. و معلوم است که بجز شخص متخصص کسی دیگر حق معالجه را نداشته و خودسرانه تدای کرده نمیتواند؛ بناءً طوریکه دوا و تدای در دین مقدس اسلام امر حتمی و لازمی است؛ طب و طبابت نیز امر حتمی و لازمی میباشد زیرا دوا و تدای بدون طب و طبابت ناممکن است.

### بحث دوم: اهمیت علوم طبّی از دیدگاه اسلام:

علوم طبّی در دین اسلام جایگاه رفیع و نقش برجسته دارد، ارزش و اهمیت راکه دین اسلام به علوم طبّی قائل شده هیچ مذهب و مکتب با آن برابری کرده نمیتواند خدمات راکه در راه بقا و بهبود بشر و حتی حیوانات انجام گرفته ولو که در کمیت خود اندک جلوه کند با توجه به اهمیت اساسی که دارد به عنوان خدمت دینی قلمداد نموده طوریکه در قرآن کریم میفرماید: **(ومن أحياها فكأنما أحيا الناس جميعا)** (سورة المائدة قسمت آية ۳۲ ترجمه: کسیکه احیا بخشد) از مرگ نجات دهد) نفسی رامانند آنست که همه مردم را حیات بخشیده. و دین اسلام اکثر احکام و عبادات راکه از یک مسلمان میخواهد مشروط به صحت و سلامتی اوست چنانچه رب العالمین میفرماید (ولا علی المريض حرج) یعنی برای مریض حرج و گناهی نیست. در تخلف از جهاد - و عدم موجودیت صحت راسبب اختلال مکلفیت دینی و حقوقی او میداند بناً دین اسلام جامعه را زمان سالم میدانکه افراد آن از صحت و سلامتی روحی و جسمی برخوردار و بهره مند باشند. از همین جهت است که بقای حیات یک فرد را - چه بقای جسمی، روحی یا عقیدوی باشد - مساوی بقای همه بشریت دانسته و هلاکت یک فرد را هلاکت همه انسانها معرفی نموده البته بشکل نامشروع و ظالمانه که عدم معالجه و تداوی را نیز شامل است. اینک جهت روشن شدن علوم طبّی در اسلام به چند آیت از قرآن کریم و احادیث نبوی که در ارتباط به امراض روحی و جسمی است اشاره مینمائیم.

۱- **(ونزل من القرآن ما هوشفاً ورحمة للموءمنين)** (سورة الاسراء آية ۱۸ یعنی میفرستیم قرآن را - آنچه که او شفا و رحمت برای مومنان است)

۲- **(يخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فيه شفاء للناس)** (سورة النحل آية ۶۹. یعنی بیرون میاید از شکمهای آنها - زنبوران عسل - شربت به رنگهای مختلف که در آن صحت یابی برای مردمان است.

۳- **(فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعدة من أيام أخر)** (سورة البقرة آية ۱۸۴. یعنی پس کسیکه از شما مریض و یا در سفر باشد به شمار آن روز هائیکه روزه را خورده باشد قضائی آنرا ادا نماید.

۴- **(قالوا اتالله تفتنوا تذكر يوسف حتى تكون حرضا أو تكون من الهالكين)** (سورة يوسف، آية: ۸۵ یعنی گفتند پدران یوسف همیشه یاد میکنی یوسف را (ای پدر) تا آنکه مریض شوی یا از جمله هلاک شوندگان خواهی شد.

۵- **(كلوا واشربوا ولا تسرفوا)** (سورة الأعراف، آية: ۳۱ یعنی بخورید و بنوشید و اسراف نکنید.

۶- **(ولا علی المريض حرج)** یعنی بالای مریض حرج نیست.

که در آیت شماره اول خود قرآن کریم به عنوان شفا معرفی گردیده ( چون شفا برای امراض روحی - مانند کفر، شرک، نفاق، شک و غیره - میباشد) که نمایانگر اهمیت علوم طبّی است.

و در آیت شماره دوم به شفای جسمانی با استفاده از غسل صراحت دارد چنانچه شخصی نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم آمد و گفت: برادر من به مرض اسهال مصاب است پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود: آنرا غسل بنوشانید چون رب العلمین آنرا دوا معرفی نموده.

و درآیت شماره سوم برای مسلمانان پیام می‌دهد که جهت صحت و سلامتی و جلوگیری از پیشرفت مرض می‌توانند در حالت مریضی و سفر روزه فرضی را بخورند.

و از آیت شماره چهارم معلوم می‌شود که انسان هر نوع تشویش و اضطراب را از خود دور نماید تا به امراض عصبی، قلبی، معده و غیره مصاب نشود.

راجع به آیت شماره پنجم دانشمندان اسلامی گفته اند: اگر در اسلام راجع به طبابت دیگر هدایات نمی‌بود برای رهنمائی صحت همین آیت کافی بود.

آیت شماره شش تکلیف و مشقت را از مریض مرفوع می‌دارد و نیز طوریکه در آیت دیگر آمده در دین حرج و سختی نیست یعنی دین اسلام دین سهولت و دین آسانی است و این دین سراسر برای جلب منافع و پادفع مفاسد است.

#### احادیث نبوی در ارتباط به علوم طبی:

۱- **عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: لكل داءٍ دواءٌ فإذا أصاب دواء الداء برئ بإذن الله عز وجل** مسلم . یعنی از جابر پسر عبدالله روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده اند: برای هر مرض دوا است هرگاه دوا بامرض مطابقت نماید مریض صحت یاب می‌گردد، بخواست خداوند غالب و صاحب عظمت .

۲- **(ما أنزل الله من داءٍ إلا أنزل له شفاءً)** بخاری . یعنی الله جل جلاله مرضی را نازل نکرده مگر اینکه دوایش را نیز با او فرستاده است.

۳- **عن اسامة بن شريك رضي الله عنه قال: كنت عند النبي صلى الله عليه وسلم جاءت الأعراب فقالوا: يا رسول الله افتدأ؟ قال: نعم يا عباد الله تداؤوا فإن الله عز وجل لم يضع داء إلا موضع له شفاء- إلا داء واحدا قالوا وما هو؟ قال: الهرم. المسند.**

یعنی از اسامه بن شریک رضی الله عنه روایت است که گفته: من نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم بودم که صحرائشینان آمدند از پیامبر صلی الله علیه وسلم پرسیدند: آیاتداوی کنیم؟ فرمود: بلی ای بندگان خدا تداوی کنید برای اینکه الله جل جلاله مرض را خلق نکرده مگر اینکه دواي آنرا نیز خلق کرده بجزازیک مرض گفتند: چیست آن؟ فرمود: پیری. بروایت مسند امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه.

از مطالعه احادیث فوق روشن می‌گردد همان گونه که الله جل جلاله خالق و آفریدگار بشر است همان گونه آفریدگار مرض، عامل مرض، و آفریدگار دوا نیز می‌باشد. حتی امراضی که در شرایط کنونی غیر قابل علاج اند قابل تداوی بوده و روزی فرا خواهد رسید که آن امراض نیز تداوی شوند. و نیز طبیب صفت الله جل جلاله است طوریکه در حدیث آمده شخصی نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم آمد و گفت: من طبیب هستم پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمود **(أنت رفيق والله طبيب)** یعنی تو رفیق هستی و خداوند جل جلاله طبیب است که ازین حدیث سه چیز مهم معلوم می‌شود.

۱- اهمیت علوم طبی که طبیب صفت الله جل جلاله است.

۲- شفا دهنده و طبیب حقیقی خداوند جل جلاله است و صحت بخشیدن برای بندگان امریست از موهبات الهی.

۳- طبیبان مسلمان باید بدون هیچ نوع تبعیض بامریضان خود صفت رفیق را داشته و با آنها مانند رفیق برخورد نموده و دلسوز باشند و نیز دارای اخلاق حمیده، صفات کریمانه، حلیمانه، صبورانه و حکیمانه بوده مریضان را با همچو اسلوب معالجه و تدایو نمایند چنانچه در حدیث آمده (تخلقوا بأخلاق الله) یعنی خود را به اخلاق خداوندی آراسته سازید.

## بحث سوم: طب در ادیان گذشته

چون خداوند جل جلاله خالق تمام مخلوقات است، بناءً بر علاوه ازین دین اسلام در ادیان گذشته نیز طب و طبابت را مشروعیت داده است. و طبق مقتضای هر عصر و زمان برای پیامبران جهت اثبات نبوت شان معجزات اعطاء نموده تا اقوام و امتان آنها از مقابله همچو اوامر خارق العاده عاجز مانده و در نتیجه ایمان بیاورند. چنانچه در عصر حضرت عیسی علیه السلام طبابت چنان پیشرفت نموده بود که طبیبان آن زمان بجز از تداوی پیس، نابینای مادرزاد و احیای مردگان دیگر تمام امراض را معالجه میکردند، و خداوند جل جلاله به حضرت عیسی علیه السلام چنان معجزاتی را اعطاء نمود که نه تنها طبیبان آن زمان بلکه طبیبان این زمان هم از آن عاجز مانده اند. چنانچه خداوند جل جلاله درین مورد فرموده است: (وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْأَيَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي أَخْلَقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَ أَتْرِي الْأَكْمَه وَالْأَبْرَص وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخُرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُم إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) سوره البقره ترجمه: و پیام آور فرستاده شدم به سوی بنی اسرائیل و آوردم برای شما دلایل از جانب پروردگارتان، من میسازم از گل به شکل پرند و میدم در آن، پس میشود پرند، به خواست الله جل جلاله، و صحت یاب میگردد و نابینای مادر زاد و پیس را، و زنده میسازم مرده را به خواست الله جل جلاله، یقیناً درین معجزات و دلایل اثبات پیامبری من است اگر هستید ایمان آورندگان.

و در آیه دیگر آمده (وَإِنَّ عَلَّمْتِكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) یعنی تعلیم دادم برای کتاب و حکمت را «طب را» از آیات فوق معلوم میشود که پیامبران الهی بر علاوه از امراض معنوی امراض جسمانی را نیز معالجه میکردند. و در زمان موسی علیه السلام سحر و جادو توجه مردم را به خود جلب نموده بود که خداوند جل جلاله معجزات بنام عصا، ید بیضا و امثال آنرا به موسی علیه السلام لطف نمود که ساحران زمانه را مغلوب و منقاد گردانیده و کافران را هلاک نمود.

و در زمان حضرت محمد صلی الله علیه وسلم فصاحت و بلاغت شعر و ادب به اوج خود رسیده بود و توجه مردم آن زمان را به خود معطوف نموده بود، درین وقت خداوند جل جلاله به حکمت خود کتابی را نازل نمود که فصحاء بلغاء شاعران و ادیبان از مقابله آن عاجز ماندند و ایشان را به این عبارت به مقابله دعوت داد: (وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)

ترجمه: و اگر شما را شک است در قرآنیکه بر محمد بنده خود فرستادیم پس بیاورید یک سورهء مانند آن و گواهان (بزرگان و فصحاء) خود را بخوانید بجز خدا. و این چلنج تا روز قیامت ادامه دارد.

آیات قرآن کریم راجع به مریضی بعضی از پیغمبران:

## 1- راجع به مریضی حضرت یونس علیه السلام:

( **فَنبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ فَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ** ) سورة یونس آیه ...

یعنی بازیونس را از بطن ماهی به صحراء خشکی افگندیم در حالیکه مریض بود و رویانیدیم در آن صحراء بر او درختی از کدو.

اما اینکه چرا درخت کدو را رویانید نه دیگر درختان را به دلایل ذیل میباشد:

ا: درخت کدو دارای ماده است که تا حد زیاد تشنگی را رفع میکند.

ب: درخت کدو دارای مواد است که برای ترمیم ضایعات جلدی و تقویت بدن مفید میباشد که یونس علیه السلام به شدت به آن نیاز داشت.

ج: برگهای درخت کدو مانع تابش شعاع مستقیم آفتاب میشد.

د: پشه ها که عامل انتقال امراض اند به این درخت نزدیک نمیشدند و ممکن که حکمت های دیگری نیز باشد که رب العالمین خودش میداند.

## 2- راجع به مریضی حضرت ایوب علیه السلام:

{وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الضَّرَّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ} {الأنبياء 83} ترجمه: و یادکن ایوب را وقتی که دعاء کرد، ای خدایا! مرا بیماری ورنج شدید رسیده و تو مهربانترین مهربانان هستی، خداوند برایش گفت: {ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ} ص 42 یعنی پای بر زمین بزن «زد دو چشمه آب پدید آمد» در یکی آن غسل نما و از دیگر آن بنوش.

در مورد بیماری ایوب علیه السلام نظریات مختلفی وجود دارد، مگر روشن شده که بیماری او یک تکلیف جلدی بوده و خداوند جل جلاله برایش دستور میدهد که در یک نوع مایع خود را شست و شو نماید و از مایع دیگر بیاشامد که در آیات فوق حکمت های زیادی هست:

1- تلاش برای یافتن درمان بدلیل **(ارْكُضْ بِرِجْلِكَ)**.

## 2- اشاره به درمان موضعی جلدی مثل شست و شو موضعی یا مالیدن مرهم.

3- درمان از طریق آشامیدن به دلیل **(وَشَرَابٌ)**.4- مؤثر بودن درجه حرارت در بسیاری از امراض جلدی بدلیل **(هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ)**.

## 5- یقین ایوب علیه السلام به اینکه خداوند جل جلاله بر این قادر است که او را از طریق معجزه صحت یاب گرداند و آرامش روحی او.

## 3. آیات قرآن کریم راجع به علاج زایمان:

در دین اسلام و قبل از آن در دین منسوخ شده مسیحیت راجع به علاج زایمان چنین هدایت داده شده **{فَأَجَاجَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًا مَنْسِيًا}** {مریم 23} ترجمه: آنگاه که درد زایمان او را زیر شاخه درخت خرما آورد، «وازشدت حزن و اندوه با خود میگفت: ای کاش من ازین پیش مرده بودم و از صفحه

عالم نامم بکلی فراموش شده میبود. در آنحال از زیر درخت خرمنداشد: غمگین مباش! پروردگارت از زیر قدم تو چشمه آب راجاری نموده، شاخ درخت خرما را حرکت ده، فروریزد از آن خرماي تازه پخته، از آن استفاده کن و از چشمه آب بنوش و چشم خود را به عیسی روشن دار.

در آیات فوق در رابطه به ولادت و استفاده از خرماي تازه بعد از ولادت که شیوه معالجه را بخود میگیرد با وجودیکه این معجزه هم بود، و به خواص طبابتی و درمانی درکاهش درد زایمان نیز اشاره شده که اینک به توضیح آن میپردازیم:

- 1- در اثر تحقیقات طبی معلوم شده که خرما دارای ماده است که زایمان را آسان نموده و میزان خونریزی را بعد از ولادت کاهش میدهد.
- 2- خرما دارای مواد زیادی قندی ساده است که به سهولت جذب بدن شده و بهترین نوع غذا برای عضلات و رحم میباشد. داکتران به هنگام فرارسیدن درد زایمان به زنان حامله مایعات توصیه مینمایند که در آن مواد قندی حل شده باشد، این مسئله نیز نوشیدن شربت های شیرین قبل از ولادت را از نظر قرآن دورنمانده است و به همراهی لفظ **(کلی)** بخور **(واشرب)** بنوش همنا است.
- 3- خرما ماده ملایم بوده که مصرف آن موجب تمیز شدن روده بزرگ میشود که این امر نیز باعث آسانی زایمان میگردد.

بحث چهارم: دیدگاه قرآن کریم راجع به برخی حالات بیماری

اول: غم و اندوه و رابطه آن بانابینانی، امراض عصبی، قلبی و غیره:

**(وتولی عنهم وقال بأسفی علی یوسف وابیضت عیناه من الحزن فهو کظیم)** سوره یوسف آیه 84

آنگاه یعقوب از شدت حزن روی از آنها برگردانید و گفت: وای بر فراق یوسف عزیزم، وازگریه و غم چشمانش (درانتظار یوسف) سفید گشت «و در نتیجه نابینا شد»، و سوز هجران و داغ دل بنهفت.

**(قلعلک باخع نفسک علی آثارهم ان لم یؤمنوا بهذا الحدیث أسفا)** سوره الکهف آیه 6.

ترجمه: شاید ای محمد صلی الله علیه وسلم جان خود را هلاک نمائی از روی غمگینی از سبب آنکه ایمان نمی آورند به قرآن.

دوم: راجع به فلج

**(ونقلبهم ذات الیمین وذات الشمال)** سوره الکهف آیه یعنی میگردانیدیم آنها را یعنی اصحاب کهف را به پهلوی راست و چپ.

اصحاب کهف به گفته قرآن کریم 309 سال بخواب رفتند، بخاطر آنکه به امراض چون فلج، زخم بستر و آبله ها مصاب نشوند، خداوند جل جلاله آنها را به پهلوی راست و چپ حرکت میداد تا از یکطرف بدن شان را خاک متضرر نگردانیده و از طرف دیگر از انرژی آفتاب مستفید شوند.

داستان اصحاب کهف برای انسان درس توحید، زنده شدن بعد از مرگ و درس علوم طبی و غیره رامیدهد.

سوم: راجع به سکتة قلبی:

**(فوکزه موسی ففضی علیه)** ترجمه به بوکس زد او را موسی علیه السلام به اثران مرگش رسید. قرآن کریم خبر میدهد که مرگ مقتول به اثر سکتة قلبی صورت گرفته تابندگان از همجو ضربات شدید در بعضی از قسمت های بدن حین منازعه خودداری نمایند، چنانچه پیامبر علیه السلام فرموده اند: **(أذا قاتل أحدکم فلیجنب الوجه)** یعنی هنگام مشیت و یخن شدن از ضربه به روی خودداری نمایید.

چهارم: راجع به سقط جنین:

**(ولاتقتلوا أولادکم خشية إملاق نحن نرزقهم وإیاکم)** یعنی فرزندان تانرا از ترس فقر به قتل نرسانید، ما آنها را روزی میدهیم و شماراهم.

سقط جنین یک عمل نامشروع بوده و زیان های زیادی را در پی دارد که از آن جمله باقی ماندن بقایای جنین در رحم بوده که سبب خونریزی مستمر و التهاب شده که امکان مرگ مادر و بروز امراض را در پی خواهد داشت. اما قبل از تشکیل نطفه، علقه و مضغة جهت تنظیم نظام خانوادگی و جلوگیری از تکثیر نسل استفاده از ادویه و وسایل شامل حکم قتل عمد نبوده و سقط جنین نمیشود بلکه یک امر جائز و روا است، چنانچه در حدیث شریف آمده **(عن عمر رضی الله عنه: نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم أن یعزل عن الحرة إلا بإئنها)** ابن ماجه. یعنی از حضرت عمر رضی الله عنه روایت است که پیامبر اسلام صلی الله علیه وسلم منع کرده از اینکه عزال شود از زن حر و آزاد (جهت جلوگیری از تکثیر نسل) مگر به اجازه آن. همچنان

<sup>1</sup> عزل: (خارج ریختن آب منی از فرج).

جابر رضی الله عنه فرموده است: **(كُنَّا نَعَزِلُ وَالْقُرْآنَ يَنْزِلُ)** متفق علیه. یعنی ماعزل میکردیم وقرآن نازل میشد یعنی مارا از این کار منع نمیکرد.

### بحث پنجم: حفظ الصحة در اسلام

از حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده اند: **(إِنَّ لِلْجَسَدِ عَلَيْكَ حَقًّا)** متفق علیه. یعنی یقیناً جسمت بر تو حق دارد.

### هدایات صحی در روشنائی آیات واحادیث:

- 1- کوشش جهت تکمیل نمودن عناصر اساسی برای صحت مانند: آزادی، صلح، امنیت، عدالت، غذا، لباس، ازدواج و مسکن، صحت محیطی، کار و غیره **(وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى)** سوره نجم آیت ۳۹ یعنی برای آدمی جز آنچه بسعی خود انجام داده؛ نخواهد بود.
- 2- رعایت اعتدال در تمام شئون زندگی **(وَوَضِعَ الْمِيزَانَ . أَنْ لَا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ)** سوره الرحمن آیت ۷-۸ یعنی ترازو را خلق کرد تا سرکشی در آن ننمائید.
- 3- شناخت اهمیت صحت، که صحت نعمت خداوند جل جلاله است وادای شکر این نعمت با رعایت لوازم صحی در مورد حفظ الصحة **(لَتَسْلُنَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ)** سوره التكاثر آیت ۸ یعنی حتما پرسیده میشوید درآن روز از نعمتها (مانند نعمت مال، عمر، صحت، جوانی و غیره).
- 4- استفاده از اشیایی مفید واجتناب از اشیایی مضر چنانچه پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده اند: - لاضرر ولاضرار - دارقطنی. یعنی ضرر رساندن بخود و دیگران جواز ندارد.
- 5- عدم اسراف در خوردونوش چنانچه خداوند جل جلاله فرموده **(كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا)** یعنی بخورید و بنوشید و اسراف نکنید.
- 6- استفاده از غذاهای پاک: چنانچه الله جل جلاله فرموده است: **(كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ)** یعنی از چیزهای پاکیزه که به شما روزی داده ایم بخورید.
- 7- توازن در خوردن غذا یعنی غذا باید شامل مواد پروتینی، ویتامین ها و منرال ها ... باشد که تمام ضروریات بدن را مرفوع سازد. چنانچه الله جل جلاله فرموده است **(وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دَفْعٌ وَنَافَعٌ وَ مِنْهَا تَأْكُلُونَ)** یعنی چهارپایان را برای شما آفریدیم که در آنها وسایل گرمی و منافع است و از آنها میخورید. و نیز فرموده است: **يَنْبَغُ لَكُمْ مِنَ الزَّرْعِ وَالزَّيْتُونِ وَالنَّخْلِ وَالْأَعْنَابِ وَ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ** یعنی الله جل جلاله ذریعه آب برای تان زراعت زیتون، خرما، انگور و سائر میوه جات را رویانید.
- 8- پوشانیدن ظروف: اسلام امر میکند که ظروف طعام را بپوشانید تا آلوده نشود، چنانچه ابن ماجه از پیامبر اسلام روایت مینماید که فرمود: **(بِالْأَيِّ ظُرُوفِ تَانِ رَا بِيُوشَانِيْدِ)**.

9- عدم استفاده از چیزهایی که یک طبیب حاذق و متخصص آنرا به جسم مضر میداند: زیرا هر چیزی که به صحت مضر باشد خوردن و نوشیدن آن حرام میباشد.

10- استفاده از آب های پاک و صحت: چنانچه الله جل جلاله فرموده **(وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا)** یعنی ما فروآوردیم از طرف آسمان آب پاک کننده را، به این معنی که صلاحیت نوشیدن را دارد.

11- حفاظت و نگهداری منابع آب از ملوث شدن: چنانچه امام مسلم از پیامبر اسلام روایت نموده (و قتی که یکی از شما از خواب برخیزد باید دستش را به آب غوطه نکند تا آنکه آنرا سه مرتبه نشوید زیرا او نمی داند شب دستش در کجا بود) و همچنان فرموده اند: (آب را از افتیدن حشرات مضر حفاظت نمایند). که سبب انتقال امراض میشود. به روایت ابن ماجه

و نیز فرموده اند: (از سه چیزی که سبب لعنت میشود پرهیزید؛ بول و غائطه کردن در جائی که مردم آب میگیرند، در ساینی که مردم از آن استفاده میکنند و در بین راه) و در حدیث دیگری فرموده (در آب را کدبول نکنید که بعد از آن غسل نمائید) به روایت مسلم و ابوداؤد.

بنا بر ملحوظات فوق صحت مسؤولیت فرد و اجتماع است، نه تنها دو کتوران و موسسات صحت بلکه شرکت همه در آن ضرور است بدلیل فرموده الله جل جلاله **(و تعاونوا علی البر والتقوی)** یعنی به کارهای خوب و تقوی باهمدیگر کمک و همکاری نمائید.

### بحث ششم: حکم تدای در اسلام

دین اسلام به صحت انسان توجه و عنایت خاص نموده، و خداوند جل جلاله صحت را از نعمت های خویش برای بشر معرفی نموده و فرموده است که: خود را به هلاکت نیاندازید. و همچنان پیامبر گرامی صلی الله علیه وسلم فرموده است که صحت را قبل از مریضی غنیمت شمارید. باتوجه به مطلب فوق اکنون باید بدانیم که تدای از نظر فقهاء در اسلام چه حکم دارد. در مورد جواز تدای علماء متفق اند که تدای جواز دارد. اما آیا اینکه واجب است و یا مستحب ذیلا بیان میگردد.

1. در مذهب امام شافعی رحمة الله علیه تدای سنت است. زیرا از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است: **(علیکم بالبان البقر فأنها ترم من کل شجر)** ابن حبان والحاکم. یعنی از شیرگاو استفاده کنید زیرا از گیاهان متنوع میچرند.
2. در مذهب امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه تدای مستحب است.
3. در مذهب امام ابوحنیفه و امام مالک رحمة الله علیه تدای وجبیه مریض است، که عاجلتر جهت تدای خود اقدام نموده و نزد طبیب مراجعه نماید و با استفاده از توصیه های طبیب و با در نظر داشت توکل و امید به خداوند جل جلاله خود را از مصیبت مرگ نجات دهد.
4. در مذهب ظواهر و اهل حدیث تدای واجب است. زیرا که پیامبر صلی الله علیه وسلم به تدای امر نموده و امر دلالت بر وجوب میکند.

### حکم تدای به اشیاء حرام:

تدای به اشیای حرام به نزد امام ابوحنیفه رحمة الله علیه جواز ندارد. زیرا پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است: **(ولا تدأو بالمحرم)** رواه ابوداؤد. یعنی تدای نکنید به چیزهای حرام، و گفته اند که پیامبر صلی الله علیه وسلم از تدای به اشیای حرام نهی نموده، و نهی دلالت به تحریم میکند. تدای به اشیای حرام به نزد جمهور علمای اهل فقه، در صورتیکه طبیب حاذق و ماهر آنرا برای مریض توصیه نماید به دلایل ذیل:

ا: حدیث، **(عن أنس رضي الله عنه قال قدم على النبي صلى الله عليه وسلم نفر من اكليل فأسلموا فاجتوا المدينة، فأمرهم أن يأتوا إبل الصدقة فيشربوا من أبوالها وألبانها، فصحوا)** الحدیث متفق علیه.

یعنی از انس رضی الله عنه روایت است که گروهی از قوم اکلیل و به روایتی (عرنین) نزد پیامبر صلی الله علیه وسلم آمدند و مسلمان شدند، مگر آب و هوای مدینه بالای آنها تأثیر منفی نمود که در نتیجه مریض شدند، پیامبر صلی الله علیه وسلم آنها را امر فرمود که در مکان اجتماع غنایم رفته و از بول و شیر اشتران جهت صحت یابی استفاده کنند، سپس این کار را نمودند و صحت یاب گردیدند.

ب: قاعده فقهی؛ **(الضرورات تبيح المحظورات)** یعنی ضرورت ها چیزهای نامشروع و ممنوع را مشروعیت میدهد.

## فصل دوم

### قرآن کریم و طب و قایه

بحث اول: تدابیر و قایوی در روشنائی آیات واحادیث نبوی صلی الله علیه وسلم:

کلمه وقایه که امروز مفهوم طبی را به خود گرفته، عصاره است از یک مفهوم دقیق و وسیع دینی که تمام پیامبران و به ویژه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم به آن دعوت نموده است. زیرا کلمه وقایه از تقوی گرفته شده و بمعنی پرهیز، خودداری و نگهداری میباشد. چنانچه الله جل جلاله فرموده است **(قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا)** یعنی وقایه کنید و نگهدارید از آتش خود و اهل تانرا. و پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است: **(اتَّقُوا سَبْعَ الْمَوْبِقَاتِ)** الحدیث. یعنی شما خود را از هفت چیز مهلك وقایه کنید.

قبلا راجع به هدایات صحی در روشنائی آیات واحادیث معلومات ارانه گردید. اکنون نظافت اجتماعی و فردی را مورد بررسی و تحقیق قرار میدهم.

#### 1- نظافت اجتماعی:

نظافت اجتماعی رکن از ارکان صحت است که اسلام به آن امر میکند طوری که پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است **(الطهور شرط الایمان)** یعنی نظافت جزایمان است و نیز فرموده اند مانند یهود نشوید ساحات خود را پاک نگهدارید و فرموده است که حویلی تانرا پاک نگهدارید. ترمذی. احادیث فوق ویژه گی روحیه تعلیمات اسلامی را جهت تدابیر و قایوی داشته و مفهوم گسترده و وسیع را افاده میکند که از آن جمله نظافت جسمی و روحی میباشد.

#### 2- نظافت فردی:

اسلام مسلمانان را به نظافت فردی امر میکند و این امر تحت نظام وضابطه است که هر فرد مسلمان اعم از زن و مرد خود را به آن ملزم دانسته و به عنوان واجب شرعی به آن عمل میکنند که این امر از طریق وضوء، غسلهای فرضی و سنت بهتر اجرا میشود.

1- وضوء: دومی مسئله از دیدگاه اسلام برای زندگی و نظافت فردی مهم تلقی شده یکی وضوء و دیگر طهارت یا غسل که در مورد طهارت الله جل جلاله میفرماید **(إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ)** یعنی وقتی که اراده نماز خواندن را کردید دستها و روی تان را بشوئید.

در وضوء ضروریست جهت تکمیل نظافت تابه تمام سنن، مستحبات و آداب وضوء عمل شود مانند استعمال مسواک یا برس و کریم دندان (البته به طور ملایم که بیره ها متضرر نگردد) و پیامبر صلی الله علیه وسلم در رابطه به استعمال مسواک فرموده است (مسواک پاک کننده دهان و سبب رضامندی الله جل جلاله است) و نیز فرموده: اگر بر اتم مشکل تمام نمیشد آنها را در هر وقت نمازیه استعمال مسواک امر میکردم. و خود پیامبر صلی الله علیه وسلم قبل از خواب و بعد از خواب و قبل از رفتن به مسجد و برگشت به سوی خانه مسواک استعمال مینمود و نیز قبل از ملاقات با مردم و در ماه مبارک رمضان مانند دیگرها مسواک استعمال مینمود حتی هنگامیکه از دنیا رحلت مینمود مسواک در دستش و جام آب نزدیکش بود مسواک خود را در آن تازه کرده و استعمال مینمود و همچنان شستن دهان و بینی از جمله سنن فطری میباشد.

### فوائد طبی وضو:

- 1- مبارزه با میکروبها و ویروسهای جابجا شده از طریق دهان، چشم و بینی در اثر گرد و غبار
- 2- از آله بوی و تعفن از دهان و دندان
- 3- نظافت و حفاظت دندانها
- 4- فراهم شدن شرایط بهتر برای فعالیت جلد
5. تاثیر مثبت بر فعالیت دستگاه گردش خون و نشاط یافتن شخص به دلیل تحریک اعصاب و ماساژ اعضای بدن
6. جلوگیری از مصاب شدن به بسیاری امراض عفونی مانند وبا (کولرا)، تسممات غذایی، التهابات و غیره که بسیاری از این بیماری ها در اثر آلودگی دستها عارض میشود، که پیامبر صلی الله علیه وسلم در رابطه چنین فرموده است (کسی که بخوابد و دستش چرب باشد، اگر چیزی به وی اصابت نمود مریض شد- بغیر از خودش کسی دیگری را ملامت نکند).

### طهارت یا غسل:

خداوند جل جلاله دوستی خود را نسبت به طهارت چنین بیان نموده است: **(والله يحب المطهرين)** سوره توبه آیه 108. یعنی خداوند جل جلاله مردمان پاک و مهذب را دوست میدارد.

طهارت جسم عبارت از غسل جنابت برای مردان و زنان است بدلیل فرموده خداوند جل جلاله: **(وان كنتم جنباً فاطهروا)** و اگر جنب بودید غسل کنید. و طهارت از حیض و نفاس برای زنان بدلیل فرموده خداوند جل جلاله **(فإذا)**

**تطهرن فاتوهن من حیث امرکم الله** یعنی هرگاه زنان از حیض و نفاس پاک شوند به آنها نزدیک شوید از طریق مشروع.

و رسول کریم صلی الله علیه وسلم فرموده اند: (حق خداوند جل جلاله بر هر مسلمان اینست که هر هفت روز یکبار غسل کند سروجسدش را بشوید) متفق علیه.

و در صورت امکان و وسائل انسان هر قدر خواسته باشد میتواند غسل نماید، زیرا اسلام ما را همیشه به پاکیزگی و نظافت امر و تشویق نموده است.

### فوائد غسل:

1. عمل غسل یک فعالیت عضلانی است، که موجب نشاط قلب، حسن صورت و حسن جریان خون در بدن و ورزش عضلات میباشد.

2. غسل سلامتی پوست را تأمین میکند.

3. غسل سبب ازاله چربی ها زائد، گرد و غبار و سائر آلودگی ها میشود.

4. کاهش احتقان خون در پوست و دستگاه تناسلی، و دفع خون های جمع شده درین قسمت ها و سائر قسمت های بدن خصوصاً قلب و مغز.

5. غسل سبب آرامش روحی و عصبی میگردد.

6. غسل سبب نشاط بدن میگردد.

نظافت مستمر پوست برای بازماندن سوراخ های غدد چربی امر حیاتی است، بناء هر فرد روزانه دو الی سه بار دست، صورت، پاها و گردن خود را بشوید و نیز به نظافت زیر بغل و اعضای تناسلی توجه خاص مبذول نماید، چنانچه عائشه صدیقه رضی الله عنه زنان را تعلیم داده چنین میگفت: شوهران تاترا بگویند که با آب استنجاء کنند، من از آنها حیا میکنم که بگویم و رسول خدا صلی الله علیه وسلم چنین میکرد. به روایت ترمذی.

## بحث دوم: وقایه از ارتکاب فواحش (زنا، لواط و...)

زنا یکی از فاحشترین و شنیع ترین جرایم و تجاوز بر شرافت و کرامت انسانی بوده که نظام خانواده گی را برهم زده و از خود اضرار و مفسد زیادی را بجا میگذارد که بعداً بیان میشود.

عمل زنا و لواط که مقام بشریت را به حد بهایم پائین میآورد در تمام کتب سماوی حرام بوده و از جمله گناهان کبیره میباشد که ذیل در دین اسلام و سائر ادیان بررسی میشود.

### 1- تحریم زنا و جزای آن در دین اسلام:

آیات قرآن کریم:

الف: (وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا) سورة الاسراء آیه: 32 یعنی و هرگز به عمل زنا نزدیک نشوید که کار بسیار زشت و راه بسیار ناپسند است.

ب: (الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي، فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ) سورة النور آیه: 2 یعنی باید شما مؤمنان هر یک از زنان و مردان زناکار را به صد تازیانه مجازات کنید.

ج: (الزَّانِي لَا يَنْكِحُ الْإِزَانِيَةَ أَوْ مُشْرَكَةً) سورة النور آیه: 3 یعنی مرد زناکار جز با زن زناکار و مشرک نکاح نمیکند.

د: (قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَالْإِثْمَ) سورة الاعراف آیه 33. یعنی بگو (ای پیغمبر) که پروردگار من حرام گردانیده هر نوع فواحش آشکارا، پنهانی و گناه را.

### احادیث نبوی راجع به تحریم زنا:

الف: (وَلَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ) مسلم یعنی شخصی در حال مومن بودنش زنا نمیکند.

ب: (مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَرِجْلَيْهِ أَضْمَنَ لَهُ الْجَنَّةَ) یعنی کسیکه بامن از نگهداری دهن و فرج خود ضمانت دهد من به او ضمانت جنت را میدهم.

ج: بزرگترین گناه آنست که با پروردگارت کسی را شریک نمائی و بعد از آن کشتن طفل خود از خوف اینکه همراهی طعام بخورد و بعد از آن بزرگترین گناه آنست که همراه زن همسایه زنا کنی. و دین اسلام برای زناکار محصن (کسیکه یکبار عروسی کرده باشد) حد سنگسار و برای غیر محصن صد تازیانه تعیین نموده است.

و عمل لواط را نیز رب العالمین در کتاب اقدس خود مذموم دانسته و قوم حضرت لوط علیه السلام را بنا به همین فعل فاحشیکه انجام میدادند سنگباران نموده و زمین را بالای شان و از گون گردانید که در نتیجه شدیدترین عذاب را چشیده و سرازیر شدند. الله جل جلاله درین رابطه در قرآن کریم چنین فرموده: (وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ\* إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنْأَسُ يَنْتَهَرُونَ\* فَاتَّجِنَاهُ وَأَهْلَهُ، إِلَّا امْرَأَتَهُ، كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ\*) سورة الاعراف آیه 80-84. یعنی یاد کن برای شان قصه لوط علیه السلام را هنگامیکه گفت قومش را: آيا شما انجام میدهید فعل بسابدی را که سبقت نکرده در آن بر شما هیچ یکی از عالمیان! یقیناً شما میاید بر مردان جهت قضای شهوت بغیر از زنان (خویش) بلکه شما قومی

هستید متجاوز، و نبود جواب قوم اوجزاینکه بگویند: خارج کنید آل لوط را (لوط و پیروانش را) از قریه خود، یقیناً ایشان مردمان هستند که به تکلف پاکی مینمایند خود را (از افعال ما) پس نجات دادیم او را و اهلیش را (پیروانش را) جز زن او که در جای عذاب باقی مانده، و بارانیدیم بالایشان باران (از سنگ) پس بنگر چگونه شد انجام مجرمین (هلاک گردانیده شدند).

و پیامبر صلی الله علیه وسلم در رابطه به عمل لوط فرموده: **(لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ)** یعنی نفرین و لعنت خدا باد بر کسی که انجام دهد عمل قوم لوط علیه السلام را و این جمله راسه بار تکرار نمود.

## 2- جزای زنا و لواط در یهودیت:

یهودیت برای زنا کار جزای قتل راتعیین نموده چنانچه در تورات مذکور است: جزای قتل بر کسی است که مرتکب ردیلت جنسی شود. و نیز آمده وقتیکه مرد با مرد چنان بخوابد که مرد با زن میخوابد (لواطت نمایند) هر دوی شان کشته شوند خون شان به ذمه خودشان هست. «سفر لایوین آیت 13\_20»

## 3- تحریم زنا و لواط در مسیحیت:

مسیحیت نیز زنا و لواط را با تمام انواع آن حرام نموده. «رساله رومی انجیل 1-26-27» ولی مدعیان ادیان منسوخ شده صرف بنام خود را منسوب به دین دانسته که در عمل هیچ نشان از دین در آنها دیده نمیشود بلکه درصد همراه کردن و به فحشاء کشانیدن مسلمانان از طریق ترویج فلمهای مبتذل، عکسهای برهنه با سوء استفاده از اینترنت، ویدیو سی دی و غیره اند تا اینکه مسلمانان را مانند خود به فحشاء کشانیده و به امراض گوناگون چون ویروس (HIV) و غیره که در کشورهای غیر اسلامی بیشتر شیوع نموده مصاب ساخته و به اهداف شوم خود نایل آیند.

قابل یاد آوری است که در کشورهای صنعتی اشکال جدید ویروس مذکور روبه شیوع افزاینده بوده که تا سال 2000 تعداد مبتلایان به مرض مهلک ایدز از 8 الی 10 میلیون تخمین شده بود مگر بعد از سال 2000 تعداد آنها به 40 میلیون ارتقاء یافته که تا به هنوز به شدت جریان دارد و سالانه میلیونها انسان در اثر همین مرض مهلک از بین میروند و تا هنوز هم دوایش کشف نشده. بناء جهت وقایه از این چنین امراض مهلک در نظر گرفتن تعلیمات دینی، طبی و تطبیق احکام شرعی بهترین وقایه از شیوع امراض فوق الذکر میباشد که درین عرصه باید طبیبان، علمای دینی در مساجد، تکایا، کلیساها و از طریق رسانه های خبری نقش خود را ایفا نمایند.

## اثرات منفی و ناگوار عمل زنا و لواط:

زنا و لواط در تمام جوامع بشری اثر منفی و ناگوار روحی و جسمی رابه بار میاورد که در ذیل آنرا مختصراً تذکر میدهم؛

1- مبتلا شدن به ویروس خطرناک (HIV) یا مرض ایدز.

2- سقط جنین یا قتل ناحق که علت عمده آن زنا میباشد.

3- بیماریهای جلدی.

4- سیفلیس، سوزاک، آتسک، التهاب مهبل و غیره.

#### نظریات برخی از اطباء در مورد امراض فوق:

( علت اصلی بیماریهای مقاربتی در اثر روابط جنسی آزاد و تمام چیزهایی که سبب برهم خوردن نظام خانودگی گردد است). د. باتشلرود: موریل  
(ازقراین بدست آمده ثابت میشود که اغلب بیماریهای آمیزشی در نتیجه روابط جنسی خارج ازدایره ازدواج یعنی زنا، شیوع پیدا میکند). د. جانبیتون  
(انتشار مراکز فحشا، ضعف و انحطاط ارزشهای اخلاقی و دینی مرض ایدز و سیفلیس را تکثیر نموده و جوامع بشری را تهدید میکند).  
د: عبدالکریم شهاده

#### طرق جلوگیری از مرض ایدز:

- 1- عمل به تعلیمات دینی چون اجتناب از زنا، لواط، سحاق و غیره.
- 2- مسدود نمودن مراکز فحشا و جلوگیری از وسایل انحراف کننده چون فلمهای مبتذل و عکسهای برهنه که منجر به فحشا میشود.
- 3- استفاده از سرنگهای یکبار مصرف.
- 4- اجتناب از مخدرات خصوصاً از طریق تزریق.
- 5- استفاده از برس و مسواک به طور انفرادی.
- 6- احتیاط در هنگام اصلاح موی، گرفتن ناخن، و آرایش در سلمانی خانه ها و آرایشگاهها.
- 7- عادت شدن به خوردن و نوش به شکل انفرادی و استفاده از ظروف یکبار مصرف در صورت امکان.
- 8- آرایهء معلومات بیشتر درین قسمت برای مردم از طریق رادیو، تلویزیون و غیره.
- 9- دعوت و تبلیغ علمای دینی و متخصصین طب در مساجد، تکایا، کلیساها و غیره.

### بحث سوم: آمیزش با زنان در حالت حیض و نفاس و اضرار طبی آن:

آمیزش با زنان در حالت حیض و نفاس حرام است که درین رابطه رب العلمین فرموده **(وَيَسْتَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذْفَعُ لَوْ أَنَّ نِسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِنَّهُنَّ فَاتَوَهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ)** سورة البقرة آیه ۲۲۲ یعنی میپرسند از شما (ای محمد) از عادت ماهانه زنان بگو: آن اذیت ورنج برای زنان است از مباشرت جنسی با آنها دوری نمایید تا آنکه پاک شوند هرگاه پاک شدند مباشرت نمایید از طریقیکه دستور داده خداوند، یقیناً خداوند توبه کنندگان و مردمان پاک را دوست دارد.

### احکام حیض و نفاس:

- 1- در ایام حیض و نفاس مقاربت جنسی حرام و ممنوع است.
- 2- همچنان در این ایام خواندن نماز گرفتن روزه دست زدن به قرآن کریم و دخول به مسجد ممنوع میباشد.
- 3- روزه هائیکه خورده میشود قضائی آن لازم است مگر قضائی نماز لازم نمی باشد.
- 4- بعد از سپری شدن ایام متذکره غسل نمودن لازم و حتمی است.
- 5- در خطبه ها و سخنرانیهای نماز عید در عیدگاهها و کنفرانس های علمی اشتراک کرده میتوانند، بدون آنکه نماز عید را بخوانند.
6. برای آنها بغیر از تلاوت قرآن کریم دیگر اذکار چون دعا، راز و نیاز با خداوند جل جلاله، تسبیح، تحمید، تهلیل و سائر اذکار مأثور جواز دارد.

### حکمت منع جماع در حالت حیض و نفاس:

حکمت منع مرد از نزدیکی با زن در حالت حیض و نفاس علاوه از مصنون ماندن وی از مریضی عادت کردن به صبر و عدم اسراف در شهوت رانی است. و نیز در ایام مذکور خون باعث از بین بردن اسید لاکتیک های ضد میکروبی شده که در نتیجه سبب بروز التهاب در مهبل میگردد.

### اضرار طبی:

1. مقاربت جنسی در ایام حیض و نفاس میزان آلودگی را زیاد نموده باعث التهاب مهبل میگردد.
2. مقاربت جنسی در ایام حیض و نفاس میزان خونریزی را افزایش میدهد که البته به ضرر خاتمها میباشد. و پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است: **(ملعون من ضار مسلماً)** یعنی از رحمت خداوند جل جلاله دور است آنکه به مسلمانی ضرر رساند.
3. امکان زیاد میرود که التهاب زیاد شده و به رحم و مثانه سرایت نماید و باعث عقیم شدن خانمها گردد.

4. مرد نیز ممکن است در اثر اینگونه قرابتها در معرض خطر قرار گرفته و به التهاب مجرای بولی و سایر قسمتهای اعضای تناسلی از جمله بیضه ها مصاب شود که در آنصورت مرد گرفتار مریضی و درد شدید خواهد شد. و احیاناً اگر مرد یک یا دومرتبه در حالت حیض یا نفاس با همسر خود مباشرت جنسی نماید و مصاب به بیماری نشود، به این معنی نیست که این کار را تکرار نماید مصنون خواهد ماند.

5. زنان در حالت حیض و نفاس ضعیف و ناتوان میشوند و از نظر روانی از آمیزش با مردان متنفر اند، به همین دلیل خداوند جل جلاله مردان را مورد خطاب قرار داده و آنها را از مقاربت جنسی درین حالت منع نموده زیرا اکثراً مردان اند که اراده خود را درین رابطه بر زنان تحمیل مینمایند، جهت جلوگیری از همچو مظلالم پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده اند: **(کسی که در حالت حیض یا نفاس و یا از طریق غیر مشروع همراه خاتم خود مباشرت نماید، خداوند جل جلاله در روز قیامت به وی به نظر رحمت نگاه نمیکند)**. به روایت مشکوة، و به روایت ترمذی چنین آمده: **(کسی که نزد فال بین یا غیبگوی برود و یا اینکه با همسرش در حالت حیض و نفاس و یا در مقعد با او مباشرت نماید، یقیناً که این شخص کافر شده به آنچه بیکه به محمد نازل شده است)**.

### بحث چهارم: وقایه از نوشیدن شراب واستعمال مخدرات

نوشیدن شراب واستعمال مخدرات یکی از گناهان بزرگ و پرمخاطره در مجتمع انسانی بوده، عقل را که یک جوهر نفیس و گرانبها در انسان میباشد، مختل ساخته و سبب گناهان بزرگ، مفاسد اخلاقی واجتماعی میگردد. روی این ملحوظ شریعت اسلامی به تحریم عمل شنیع فوق الذکر اهتمام زیاد نموده و آنرا پلید و عمل شیطان دانسته، به اجتناب ودوری از آن امر نموده است. آیات واحادیث زیادی است که دلالت به تحریم وقباحت آن مینماید که بعداً بیان میشود.

اکنون جهت روشن شدن موضوع نوشیدن شراب واستعمال مخدرات که باهم رابطه نزدیک دارند به تعریف لغوی واصطلاحی شراب پرداخته و درمیابیم که در دین اسلام این هردو چه حکم دارند.

شراب در لغت: شراب در لغت به معنی شربت و شیره میباشد که در زبان عربی آنرا خمر میگویند.

شراب در اصطلاح: شراب در اصطلاح تمام آنچیزها ی را گویند که نوشیدن آن عقل را مختل میسازد، به عبارۀ دیگر هرچیزیکه نوشیدن آن سبب اختلال عقل شود شراب و یا خمر است.

نام ها وصفات آن در زبان فارسی: در فارسی نامها وصفات زیادی دارد که از جمله می، باده، ام الخبائث، آب حرام، توبه سوز، خون تاک، خون کبوتر، آب تلخ، زهر مینا، آب آتش زای وغیره میباشد.

حکم نوشیدن شراب: نوشیدن شراب در دین اسلام حرام بوده، و بر علاوه از جزای دنیوی جزای اخروی رانیز در پی دارد، که ذیلاً تحریم آن به اساس آیات قرآنکریم واحادیث نبوی صلی الله علیه وسلم بیان میگردد:

#### اول تحریم شراب در قرآنکریم:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ) (سورة المائدة آیه 91). یعنی ای اهل ایمان شراب وقمار و بت پرستی وتیرهای فال همه اینها پلید واز عمل شیطان است، از آنها دوری کنید تارستگار شوید.

#### دوم احادیث نبوی صلی الله علیه وسلم در ارتباط به نوشیدن ام الخبائث:

1. (عن جابر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: من شرب الخمر فجلدوه) یعنی از جابر رضی الله عنه روایت

است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده اند: کسیکه شراب نوشید آنرا تازیانه بزنید «هشتاد تازیانه»

2. (عن ابن عمر رضي الله تعالى عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كل مسكر خمر وكل مسكر حرام

ومن شرب الخمر في الدنيا فمات وهو يدمنها ولم يتب، لم يشربها في الآخرة) رواه مسلم. یعنی از عبدالله پسر

عمر رضی الله عنه روایت است که پیامبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده: هر نشه آور شراب است و هر

نشه آور حرام است و کسیکه در دنیا شراب بنوشد و به آن عادت شود و قبل ازینکه بمیرد توبه نکند از شراب آخرت محروم میشود.

3. و همچنان رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرموده اند: گروهی از مردم درحالی از قبرها بلند میشوند که نابینا هستند و دندانهای آنها مثل دندان فیل و لب های آنها برسینه های شان آویزان و زبانهای آنها بر قسمت رانهایشان آویزان است و از شکم هایشان کثافت بیرون می آید. حضرت معاذ رضی الله عنه پرسید: ای رسول خدا! اینها چه کسانی هستند؟ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم در پاسخ فرمود: اینها کسانی هستند که شراب مینوشیدند.

4. و نیز فرموده اند: نماز شراب خور تا وقتی که شراب در جسمش باقی است قبول نمیشود.

5. هکذا حدیث دیگری است که چنین فرموده اند: هرکس شراب بنوشد خداوند جل جلاله تاچهل روز از وی ناراض است و اگر نشه شود تاچهل روز فرض و نفل وی مورد قبول درگاه الهی واقع نمیگردد و اگر درهمین حالت بمیرد از گروه بت پرستان شمرده میشود و خداوند جل جلاله او را درجهنم از طینت الخبائل مینوشاند، صحابه پرسیدند که طینت الخبائل چیست؟ فرمود: خون و چرک (ازجهنمیان).

6. پیامبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده اند: هرکسیکه در هنگام شام شراب بنوشد و یا همین حالت صبح کند مشکوک است و اگر صبح شراب بنوشد و به همین حالت تا شب سرکند مشکوک است.

#### اضرار صحی نوشیدن شراب:

1. شراب بعد از ورود به معده باتوجه به نسبت آب موجود در آن به تمام بافت های بدن توزیع میگردد، اگر زن حامله از آن استفاده نماید به بدن جنین رسیده و مستقیماً روی مغز آن تأثیر میگذارد که عقب ماندگی ذهنی، نقص خلقت، ناتوانی در کنترل عواطف، اختلال فعالیت های مغزی و غیره را به بار میآورد.

2. نوشیدن شراب بیماریهای عفونی چون سل، سیفلیس، التهاب ریه، مالاریا، تب، بیماریهای جلدی، التهاب غدد و بیماریهای قلبی را جهت بالابردن خون به بارآورده و سبب تشدید درد قلب و مرگ های ناگهانی میگردد.

3. نوشیدن شراب سبب تجاوزات جنسی انحرافات اخلاقی و مفاسد اجتماعی میگردد.

### وقایه از مخدرات:

طوری‌که قبلاً گفته شد هرچیزیکه به صحت مضر باشد استعمال آن بنابرین حدیث پیامبر صلی الله علیه وسلم که فرموده اند: **(الاضرر والاضرار)** حرام است و نیز در تعریف خمر شامل می‌باشد. اطباء در اثر تحقیقات علمی اضرار صحتی و زیان های جبران نا پذیر مخدرات را کشف نموده اند، بناءً ضرر آن یک حقیقت علمی است که 8 % وفیات جهان را کسانی تشکیل می‌دهند که معتاد به مخدرات اند. لهذا اجتناب از مخدرات شرعاً واجب می‌باشد.

### اضرار صحتی مخدرات:

استعمال مخدرات از مهمترین عوامل پیدایش سرطان شش، مری، سرطان دهن، لب، زبان، سرطان حنجره، حلقوم، مثانه، خطر جهاز بولی، جهاز هضمی، بندشدن رگهای خون، ضربان قلب، ضربان او عیه، سقط جنین، ولادت بصورت مرده، مردن پیش از پیری، زخم معده، پیدایش پرده در چشم، سستی در اعضاء و... می‌باشد.

### فتوی و نظریات بعضی از علماء در مورد استعمال مخدرات:

1. هرکس استعمال چرس را بدون ضرورت حلال بداند کافر می‌شود. امام ابن تیمیه و امام قراضی رحمهما الله.
2. استعمال خرید و فروش مخدرات حرام است. و استعمال آن در رمضان مفطر روزه است. شیخ شرنبل از فقهای احناف.
3. استعمال مخدرات مکروه تحریمی بوده و استعمال کننده آن فاسق است. ابن عابدین.
4. زن حق دارد که شوهر خود را از استعمال مخدرات و چیزهاییکه سبب بدیونی دهن می‌گردد، منع نماید. زیرا ضرر در اسلام روانیست. شیخ اسماعیل نابلسی از فقهای احناف.
5. هر ماده جامدیکه سبب زایل شدن عقل گردد، پلید است. شیخ شهاب الدین قلیوبی از فقهای شوافع.

## فصل سوم

بحث اول: صوم (روزه)

تعریف صوم:

صوم در لغت خودداری کردن را گویند. چون مسلمان در ماه رمضان از خوردن و نوش و مقاربت جنسی خودداری مینماید، به همین مناسبت آنرا صوم (روزه) میگویند. و در اصطلاح شرع خودداری از خوردن، نوشیدن و جماع کردن از طلوع صبح صادق تا غروب آفتاب به نیت پاداش را صوم (روزه) گویند.

فرق بین صوم و رمضان:

صوم روزه گرفتن را گویند مگر رمضان نام همان ماهی است که بر مسلمانان در آن روزه گرفتن فرض است.

حکم روزه:

روزه بنای چهارم اسلام بوده که به تاریخ دهم ماه شعبان در سال دوم هجری حکم فرضیت آن نازل شده است، و به اتفاق علماء بر هر مسلمان عاقل، بالغ، صحتمند و مقیم فرض عین میباشد. و فرضیت آن به قرآن کریم، سنت نبوی، قیاس و اجماع امت ثابت است.

اول قرآن کریم: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) آیه 183 سوره بقره

ای اهل ایمان بر شما نیز فرض گردید روزه داشتن چنانکه امم گذشته را فرض شد و این دستور برای آنست که پاک و پرهیزگار شوید.

دوم حدیث شریف: (بنی الإسلام علی خمس شهادة أن لا إله إلا الله و أن محمداً رسول الله وإيقام الصلوة وإيتاء الزکوة و صوم رمضان وحج البيت من استطاع إليه سبيلاً) متفق علیه

اسلام بر پنج اصل بنا یافته: گواهی بر اینکه نیست هیچ معبودی برحق بجز الله واحد و یگانه و محمد صلی الله علیه وسلم فرستاده اوست، برپاداشتن نماز، پرداختن زکات، روزه گرفتن ماه رمضان و حج بیت الله کسی که توان آنرا دارد.

سوم قیاس: طوریکه به امت های قبلی فرض شده بود بر امت محمد صلی الله علیه وسلم نیز فرض میباشد.

چهارم اجماع: تماماً علمای امت اسلامی و مسلمانان از عصر فرخنده پیامبر اسلام تا به این دم به فرضیت آن متفق اند.

شروط فرضیت روزه: اسلام، عقل، بلوغ، صحت و اقامت یعنی روزه گرفتن بر کسی فرض است که مسلمان، عاقل، بالغ، صحتمند و مقیم باشد.

### مواصفات شخص روزه دار:

شخص روزه دار باید دارای مواصفات ذیل باشد:

1. روزه دار باید ناسزا نگوید.
2. روزه دار باکسی درگیر نشود در صورتیکه به جنگ و جدال کشانیده شود باید بگوید که من روزه دارم.
3. روزه دار باید غیبت نکند.
4. روزه دار باید نسبت به دیگر ماه ها به سخاوت خود بیفزاید.

### اقسام روزه:

روزه بصورت عموم به پنج نوع است:

1. روزه فرض: مانند روزه گرفتن ماه مبارک رمضان
2. روزه واجب: مانند روزه گرفتن نذری
3. روزه سنت: مانند روزه گرفتن تاسوعا و عاشورا یعنی نهم و دهم ماه محرم
4. روزه نفلی: مانند روزه گرفتن سه روز از هر ماه، روزهای دوشنبه و پنجشنبه...
5. روزه حرام: مانند روزه گرفتن روز عید و ایام تشریق

### فضایل روزه:

از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: خدای عزوجل می فرماید: هر عمل فرزندی آدم برای خود اوست غیر از روزه که آن برای من است و من پاداش آنرا میدهم و روزه سپری است (در مقابل دوزخ یا گناهان) و چون روز روزه بی یکی از شما باشد، باید ناسزا نگوید و فریاد نکشد و باکسی درگیر نشود و اگر کسی او را دشنام داد و با او جنگ کرد باید بگوید من روزه دارم. و سوگند به ذاتیکه جان محمد درید (دست بلاکیف) اوست همانا بوی دهان روزه دار در نزد خداوند از بوی مشک نیکوتر است و برای روزه دار دوشادی است که بدان شاد میشود: یکی که چون افطار کند شاد میشود و دیگر که چون پروردگارش را ملاقات کند به روزه اش شاد می گردد. چون رمضان آید درهای بهشت باز شده و درهای دوزخ بسته گشته و شیاطین به زنجیر کشیده میشوند. هیچ بنده نی نیست که روزی در راه خدا روزه گیرد مگر اینکه خداوند به آن

روز وی را هفتاد سال از دوزخ دور میدارد. و کسی که از اهل روزه باشد از باب ریان به بهشت خوانده میشود. بخاری

### فواید عمومی روزه:

1. ازدیاد مواسات و همدردی میان مسلمانان
2. تمرین و ممارست در مقابل گرسنگی
3. باخبری از احوال بی نوایان، مسکینان و گرسنگان
4. پاک شدن از گناهان و لغزشها
5. عادت شدن به راستگویی و اخلاص در عبادت
6. عادت شدن به عدم درگیری و اجتناب از ناسزا گفتن
7. راحتی معده و دوباره آماده شدن آن برای فعالیت بهتر
8. صحتمند شدن و جلوگیری از امراض سرطانی معده
9. تقویت روحی و بالآخره حصول رضامندی الله «ج»